

УДК 341.17

DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2018.30.132894>

А. О. Мак, студентка 1 курсу магістратури
 Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
 Інститут прокуратури та кримінальної юстиції
 вул. Пушкінська, 77, Харків, 61024, Україна

РОЗВИТОК ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ: ВІД ПОЧАТКУ НЕЗАЛЕЖНОСТІ ДО СУЧАСНОСТІ

Стаття присвячена розвитку євроінтеграційних процесів починаючи з незалежності України. Автором в хронологічному порядку розглянуто як міжнародні акти, які укладались між Україною та Європейським Союзом, так і акти національного законодавства, які стосувались впровадження головних засад євроінтеграції в Україні. Автор також проаналізувала останні дані щодо виконання Україною зобов'язань, які закріплені в Угоді про асоціацію України з Європейським Союзом.

Ключові слова: Європейський Союз, Угода про партнерство та співробітництво з державами-членами ЄС, Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу 1999, Програма інтеграції України до ЄС, Угода про асоціацію України з ЄС.

Постановка проблеми. Євроінтеграція – це процес, який заповнив абсолютно всі сфери суспільного життя українців та є чи не найбільш обговорюваною темою як пересічних громадян, так і високопосадовців. Але, поряд з високою зацікавленістю до цієї проблематики, відчувається правова необізнаність громадян, зокрема в змісті та наслідках підписання Угоди про асоціацію між Україною – з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами – з другої сторони (далі – Угода про асоціацію). Окрім того, недостатніми є відомості про історію взаємовідносин України та ЄС, адже побутує думка, що відносини України та ЄС охоплюються лише останніми роками. Але насправді євроінтеграція України – це довготривалий та складний процес, який почався з перших років незалежності нашої держави. Саме тому дослідження євроінтеграційних процесів – це тематика, яка є актуальною для широкого кола осіб. Актуальність також в тому, що ретроспективно досліджуючи розвиток цих взаємовідносин, виокремивши недоліки та прогалини, які мали місце на певних етапах, можна знайти відповідь на запитання, чому наразі членство в Європейському Союзі є недосяжним в найближчому майбутньому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тематика співпраці України з Європейським Союзом є достатньо вивченою в сучасній правовій літературі. Зокрема, дослідженням цієї проблематики займалися І. В. Яков'юк, М. О. Назаренко, Т. М. Анакіна, Д. О. Міхель, О. М. Кіндратець, І. Я. Тодоров, О. Є. Пристайко, О. О. Ковальова, Н. М. Буренко, С. М. Костюк, Ю. О. Волошин, М. М. Гнатовський, Я. М. Костюченко, Л. А. Луць, М. М. Микієвич та інші. Але незважаючи на достатню кількість наукових напрацювань щодо України та ЄС, завжди будуть актуальними подальші дослідження розвитку їх взаємовідносин. Це пояснюється тим, що зв'язок «Україна-Європейський Союз», є динамічним та щороку відбуваються суттєві зміни, які потребують детального аналізу.

Мета роботи – здійснити стислий огляд основних подій та нормативно-правових актів міжнародного та національного характеру, які стосуються співпраці України з Європейським Союзом, починаючи з 1991 по 2018 рр., порівняти положення закріплені в Угоді про асоціацію з Угодою про партнерство та співробітництво з державами-членами ЄС, проаналізувати стан виконання зобов'язань нашою державою за Угодою про асоціацію.

Виклад основного матеріалу. За роки незалежності Україна не змінила євроінтеграційний вектор розвитку, який був визначений ще в 1993 році в постанові Верховної

Ради України «Про основні напрями зовнішньої політики України» як один з важливих напрямків зовнішньополітичної діяльності нашої держави. Навряд чи євроінтеграційний процес можна назвати стабільним, адже в деякі періоди він то сповільнювався, то навпаки занадто загострювався та викликав масові хвилювання громадян. Почати необхідно з 1991 року, коли нарешті було прийнято Акт проголошення незалежності України. Але для повноцінного існування на міжнародно-правовій арені необхідним є визнання держави з боку інших країн. В грудні 1991 року (тобто досить швидко – менше, ніж через півроку після проголошення Акту незалежності) Міністр закордонних справ Нідерландів, країни, що головувала в ЄС, у своєму листі від імені Співтовариств офіційно визнав незалежність України. Й вже в 1992 році, було проведено зустріч між Президентом України Л. Кравчуком і Головою Комісії Європейських Співтовариств Жаком Делором.

Досить швидко було прийнято Угоду про партнерство та співробітництво з державами-членами ЄС щодо України (червень 1994 р., хоча набула чинності 1 березня 1998 року). Саме наша держава є першою з пострадянських країн, щодо якої було прийнято угоду про співробітництво. В рамках Угоди визначено 7 пріоритетів співпраці між Україною та ЄС: енергетика, торгівля та інвестиції, юстиція та внутрішні справи, наближення законодавства України до законодавства Євросоюзу, охорона навколишнього середовища, транспортна сфера, транскордонне співробітництво, співпраця у сфері науки, технологій та космосу [1].

Надзвичайно важливим є положення про можливість переговорів щодо створення зони вільної торгівлі в разі успішного проведення Україною економічних реформ. Необхідно розуміти, що на момент підписання Угоди про партнерство та співробітництво Україна тільки почала відходити від інститутів планової економіки, тому співпраця з Європейським Союзом щодо промислової кооперації, заохочення та захисту інвестицій, зближення законодавства щодо «відмивання» грошей, валютної політики, малого та середнього підприємництва була дійсно революційною. Між іншим, тільки в грудні 2005 року на саміті «ЄС-Україна» Україна була визнана країною з ринковою економікою, одним з факторів, який цьому сприяв, є співпраця з ЄС в рамках вище зазначеної Угоди. Саме Угода про партнерство та співробітництво є актом, який найбільш повно регулював відносини «Україна- ЄС» до прийняття Угоди про асоціацію.

Але за двадцять років між прийняттям цих актів відбулась низка важливих подій, які також впливають на сучасний стан українсько-європейських відносин. Зокрема, що стосується національного законодавства, у 1998 році була розроблена Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу. В ній зокрема зазначалося, що необхідно спрямовувати зусилля на забезпечення входження держави до європейського простору. Отримання на цій основі статусу асоційованого члена ЄС є головним зовнішньополітичним пріоритетом України у середньостроковому вимірі і повинно співвідноситися в часі з набуттям повноправного членства в ЄС державами-кандидатами, які мають спільний кордон з Україною [2]. Головним чином, мались на увазі сусіди нашої країни Польща та Угорщина, які на той момент ще не були членами ЄС. Ці дві країни стали членами ЄС в 2004 році, натомість всупереч орієнтирам, які були закріплені в Стратегії, законної сили Угода про асоціацію України з ЄС набула не в 2004 році, як планувалось, а в 2014 році. Тобто, можна зробити висновок, що положення даної Стратегії були декларативними, адже реальна асоціація мала місце на 10 років пізніше, ніж зазначалось в акті.

Відповідно до Стратегії розроблено і Програму інтеграції України до Європейського Союзу, де конкретизувались положення Стратегії. Цей документ було затверджено Президентом України 14 вересня 2000 року. У Програмі зазначалось про реформування ключових сфер суспільного життя (судова система, громадянські та політичні права, економічний розвиток, транспорт, захист навколишнього середовища) в короткостроковому, середньостроковому та довгостроковому вимірах з метою відповідності Копенгагенським критеріям [3]. Але на жаль, Програма інтеграції, як і Стратегія інтеграції не досягнули тих цілей, які були в них закріплені, в повному обсязі. Пояснюється це недостатньо ефективним та непослідовним проведенням системних внутрішніх реформ через пріоритетне

фінансування інших напрямків розвитку України та недостатністю висококваліфікованих кадрів для роботи в євроінтеграційному напрямі на початку двадцятого століття.

Важливий етап розвитку відносин «Україна – ЄС» починається в 2003 році, коли Україні було надано статус країни-сусіда, та нашу державу включили в політику сусідства. Головна ідея цієї політики полягає в розвитку відносин між Європейськими Співтовариствами та державою-сусідом, в першу чергу в економічному полі. Також, відповідно до концепції політики, передбачалась можливість надання всебічної допомоги з боку ЄС для країни-сусіда. Саме в рамках цієї політики у 2009 році започатковано нову форму поглибленої співпраці – Східне партнерство, яка більш конкретно передбачала активну взаємодію ЄС з Україною та іншими п'ятьма сусідніми країнами (Азербайджаном, Білорусією, Вірменією, Грузією, Молдовою) [4]. Хоч така форма співпраці значно поліпшувала механізм взаємодії України та ЄС, але вона не надавала гарантій для держав щодо членства.

Саме в рамках реалізації політики Східного партнерства безпосередньо передбачалась можливість укладення угод про асоціацію зі східними партнерами [4], хоча що стосується України, то вперше переговори між нашою країною та Європейським Союзом щодо укладення нової посиленої угоди на заміну Угоди про партнерство та співробітництво розпочалися ще в березні 2007 року відповідно до Плану дій Україна-ЄС. Тобто, можна зробити висновок, що укладення цієї угоди – це результат поступового зближення України та ЄС протягом більше, ніж двох десятиліть, та є закономірним проміжним етапом для набуття в майбутньому членства в Європейському Союзі.

Набрала остаточної чинності Угода про асоціацію 1 вересня 2017 року, чому передував тривалий період її прийняття та ратифікації. Починаючи з 2007 року відбувся двадцять один раунд переговорів щодо Угоди про асоціацію та лише в грудні 2011 року на Саміті Україна – ЄС оголошено про їх завершення. Парафування Угоди про асоціацію відбулось в наступному році – 30 березня 2012 року на рівні глав переговорних делегацій. Наступним надзвичайно важливим етапом було підписання, яке мало б відбутись на Саміті Східного партнерства в Вільнюсі, але 21 листопада 2013 року Кабінет Міністрів на засіданні прийняв розпорядження, згідно з яким в інтересах національної безпеки України процес підготовки до укладання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС призупинено. Саме це політичне рішення стало поштовхом для подій «Євромайдану» в Україні, адже частина громадян сприйняли його як відмову від євроінтеграційної політики взагалі.

Зважаючи на складну політичну ситуацію, зміну влади підписання угоди стало можливим лише в 2014 році (21 березня – політичної частини, 27 червня – економічної). У вересні 2014 року Угода була ратифікована як Верховною Радою України, так і Європейським парламентом. Але для набуття законної сили Угодою її мають ратифікувати також і на національному рівні всі 28 країн-членів ЄС. Виникли проблеми з ратифікацією в Нідерландах, адже в країні було ініційовано референдум щодо цього питання, й більшість нідерландців виступили проти асоціації України. Саме тому процес ратифікації затягнувся аж на три роки і його було завершено лише влітку минулого року.

Зважаючи на те, скільки було витрачено коштів, часу, роботи фахівців як зі сторони ЄС, так і зі сторони України для прийняття Угоди про асоціацію, постає питання, чим принципово цей акт відрізняється від акту, який раніше був основоположним в сфері відносин «Україна – ЄС» – Угоді про партнерство та співробітництво? Визначним є те, що відповідно до Угоди про асоціацію відносини України – ЄС не обмежуються лише співпрацею в сфері економіки, але й формуються певні зобов'язання в політико-правовій сфері, зокрема щодо питань безпеки, що є особливо актуальним для України наразі.

Також Угодою передбачається запровадження найпростішої форми економічної інтеграції («глибокої та всеосяжної зони вільної торгівлі»), для якої характерні окремі елементи більш високої форми – спільного ринку, що діє між усіма державами – членами Союзу. Що стосується правової сфери, то якісно змінюється характер одностороннього зобов'язання України із забезпечення відповідності вітчизняного законодавства нормам

acquis communautaire, що підлягають впровадженню у 28-ми сферах правового регулювання. Слід також мати на увазі те, що з огляду на запровадження норм про юридичну обов'язковість рішень, що приймаються спільними керівними органами сторін (Радою асоціації та в порядку делегування Комітетом асоціації), то таким чином значно збільшується ступінь впливу актів таких органів на правопорядок України [5, ст. 123-132].

Щорічно, починаючи з вересня 2014 року, Україна звітує щодо зобов'язань, які стосуються виконання Угоди про асоціацію, шляхом підготування звіту, який оприлюднюється на сайті Кабінету Міністрів України. Що стосується звіту 2017 року, то він був підготований спільно Урядовим офісом координації європейської та євроатлантичної інтеграції та Офісом Віце-прем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України, до роботи над звітом також долучались експерти Проекту Європейського Союзу «Association4U». Проаналізувавши зміст звіту, слід виділити ключові його положення, зокрема: завдання, які були поставлені в Угоді про асоціацію зі строком виконання в 2017 році, виконано в середньому на 41 %. При чому між деякими секторами існує відчутний контраст: зобов'язання в фінансовому секторі та щодо освіти, навчання та молоді виконано, за даними звіту, на 100 %, натомість в сфері громадського здоров'я та транспорту лише на 4 % та 11% відповідно [6]. Але необхідно розуміти, що Звіт готується внутрішньо державними органами, тому факт об'єктивності щодо кількості та якості виконання завдань залишається під сумнівом.

Висновки. Україна обрала євроінтеграційний шлях розвитку ще на початку незалежності держави й з того часу провадить активні дії для перспективи отримання членства в Європейському Союзі. Відтоді було прийнято низку нормативно-правових актів як міжнародного (Угоду про партнерство та співробітництво з державами-членами ЄС, Угоду про асоціацію України з ЄС та ін.) так і національного характеру. На жаль, деякі з них були декларативними, але головним здобутком є набуття чинності в 2017 році «Угоди про асоціацію України з ЄС». Таким чином, відносини «Україна – ЄС» поступово прогресують, стають більш тісними в економічній, соціальній, а нещодавно й в політичній сферах. Перед Україною поставлено низку завдань щодо оптимізації фінансового сектора, гуманітарної політики, сільського господарства, захисту прав споживачів, трудових відносин тощо. Про виконання цих завдань Уряд щорічно доповідає в Звіті виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Тому головним завданням наразі є подальше ефективне провадження реформ для відповідності Копенгагенським критеріям, за умови наближення до них, членство в ЄС перестане бути настільки примарним.

Список літератури

1. Угода про партнерство та співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=998_012.
2. Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу // Указ Президента України від 11 червня 1998 року [Електронний ресурс] – Режим доступу <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/398/2015>.
3. Програма інтеграції України до Європейського Союзу // Програму схвалено Указом Президента № 1072/2000 від 14.09.2000 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/n0001100-00>.
4. Joint Declaration of the Prague Eastern Partnership Summit of 7th of May 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/er/1075_89.pdf.
5. Анакіна Т. М. Порівняльно-правова характеристика Угоди про асоціацію та Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та Європейським Союзом [Текст] // Вісник Національної академії правових наук України – № 4. – 2013. – С. 123-132.
6. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом в 2017 році [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/pro-vikonannya-ugodi-pro-asotsiatsiyu-mizh-ukrainoyu-ta-evropeyskim-soyuzom-za-2017-rik.pdf>.

Стаття надійшла 23.05. 2018 р.

А. О. Мак, студентка 1 курса магистратуры
Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого
Институт прокуратуры и уголовной юстиции
ул. Пушкинская, 77, Харьков, 61024, Украина

РАЗВИТИЕ ЕВРОИНТЕГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ В УКРАИНЕ: ОТ НАЧАЛА НЕЗАВИСИМОСТИ К СОВРЕМЕННОСТИ

Резюме

Статья посвящена развитию евроинтеграционных процессов начиная с независимости Украины. Автором в хронологическом порядке рассмотрены как международные акты, которые заключались между Украиной и Европейским Союзом, так и акты внутренне национального законодательства, касающиеся внедрения главных принципов евроинтеграции в Украине. Автор также проанализировала последние данные по выполнению Украиной обязательств, которые закреплены в Соглашении об ассоциации между Украиной с Европейским Союзом.

Ключевые слова: Европейский Союз, Соглашение о партнерстве и сотрудничестве с государствами-членами ЕС, Стратегия интеграции Украины в ЕС 1999, Программа интеграции Украины в ЕС, Соглашение об ассоциации Украины с ЕС.

А. О. Mac, Student of Magistracy
Yaroslav Mudryi National Law University
the Institute of Public Prosecutor and Criminal Justice
Pushkinskaya Street, 77, Kharkiv, 61024, Ukraine

THE DEVELOPMENT OF EURO-INTEGRATION PROCESSES IN UKRAINE: FROM THE BEGINNING OF INDEPENDENCE TO MODERN

Summary

The article is devoted to the development of European integration processes since the independence of Ukraine. The author chronologically considered international acts concluded between Ukraine and the European Union and acts of national legislation concerning the implementation of the main principles of European integration in Ukraine. The author also analyzed the latest data on Ukraine's compliance with the commitments set out in the Association Agreement between Ukraine and the European Union.

Key words: European Union, Partnership and Cooperation Agreement with EU Member States, Ukraine's EU Integration Program, EU-Ukraine Association Agreement.